

מן ביו"ט

בתו' ביצה ב' ב' כ' שמשמע בגמ' שלא היה מן יורד ביו"ט וכי שמדרשים חלוקים בזה, והביאו ממכילתא פ' בשלח שלא היה יורד מן ביו"ט.

ועוד כ' שאף אם ביו"ט בעלמא היה יורד אבל ביו"ט שחל בע"ש לא היה יורד. ויל"ע שהרי בוצעים בשבת על לחם משנה משום שבע"ש ירד כפול, וא"כ כשחל יו"ט בע"ש למה אין בוצעים על ג' חלות.

ויל"ע שהואיל וביו"ט לא ירד מן, א"כ גם בראש השנה לא ירד מן, וא"כ בערב ר"ה ירד כפול, ויל"ע שהרי היו מקדשים על פי הראיה, וא"כ בר"ה לא היו צריכים להמתין לראית הלבנה אלא הואיל וירד מן בערב ר"ה מוכח שלמחר הוא ראש השנה, ויהא סגי בידיעה זו, וכמו שמצינו ביומא ע"ה א' כיצד שנים באין לפני משה לדין זה אומר עבדי נגבת

וזה אומר אתה מכרת לי א"ל דינו לבקר משפט, למחר נמצא עומרו בית רבו הראשון בידוע שזה גנבו ואם נמצא בבית שני בידוע שזה מכרו לו.

והנה ר' בחיי בפי' בא שמות י"ב ב' הביא בשם ר' חננאל שכשהיו ישראל במדבר לא קידשו ע"פ הראי' כיון שהיו מוקפים בענני כבוד, וא"כ לכא' אין מקום לנידון הנ"ל.

אבל עדיין יש לדון לפי מה שהובא בשם הגר"א בס' קול אליהו ובס' דברי אליהו פ' אמור,

שאחר חטא העגל נסתלקו ענני כבוד וחזרו רק אחרי שירד משה מהר סיני עם הלוחות השניות ביום הכפורים שאחר כך, וא"כ באותו זמן שלא היו ענני כבוד שפיר היו יכולים לקדש ע"פ הראי', וא"כ יש מקום לסברא הנ"ל.

אלא ש"ל שאף שהיו יודעים ע"פ חשבון מ"מ צריך לקדש דוקא ע"פ ראי' הלבנה, וא"כ אף שיודעים ע"פ ירידת המן שלמחר הוא ר"ה מ"מ צריכים לקדש ע"פ הראיה.

בדין זה קלי ואנוהו

שבת קל"ג ב' עשה לפניו סוכה נאה ולולב נאה ושופר נאה וציצית נאה ספר תורה נאה וכתוב בו לשמו בדיו נאה בקולמוס נאה בלבלר אומן וכורכו בשיראין נאין, ואין מובן מה הענין לשמו כאן, דלכאוי מה שצריך לשמו הוא דין אחר ומאי שייך לזה קלי ואנוהו.

וני' פשוט ע"פ הגמ' בגיטין דף כ' ע"ה הרי שהיה צריך לכתוב את השם ונתכוין לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו דלת מעביר עליו קולמוס ומקדשו דברי ר' יהודה וחכמים אומרים אין השם מן המובחר אמר רב אדא בר יעקב דילמא לא היא עד כאן לא קאמרי רבנן התם דבעינן זה קלי ואנוהו וליכא אבל הכא לא, ומבואר שאם כתב בלא כוונת לשמה וחזר והעביר קולמוס לשמו הרי לרבנן לא מהני משום זה קלי ואנוהו, ונמצא שמשום זה קלי ואנוהו צריך מעיקרא לכתוב לשמה ולא להעביר עליו קולמוס וא"ש לי הגמ'.

והנה אמרתי ד"ז לכב' הגר"ד לנדו, ואמר שיש לפ' עוד דהנה בחי' ר"ח הלוי פ"א מהל' תפילין ה"ט"ו הוכיח מל' הרמב"ם שם שאין מעכב אלא כוונה באזכרות בס"ת ותפילין ומזוזה אבל בשאר

הכתיבה אין מעכב מחשבת לשמה, והרי מל' הגמ' בשבת הוא על כל הס"ת, ולזה י"ל דאה"נ דמשום עיקר דין לשמה סגי באזכרות, ורק מדין זה קלי ואנוהו יש לכיון לשמה בכל הס"ת, וגם על כוונת לשמה שייך זה קלי ואנוהו.

דתן ואבירים בקריעת ים סוף

ואמר פרעה לבני ישראל נבכים הם בארץ (יד ג') ופרש"י על בני ישראל, אבל בתרגום יונתן אי' ויימר לדתן ולאבירים בני ישראל דמשתייירו במצרים, ומבואר שדתן ואבירים נשאר

במצרים ולא רצו לצאת ופרעה דיבר עמם על בני ישראל שהם נבכים בארץ והרי מצינו שדתן ואבירים היו עם בני ישראל במדבר בפ' קרח ועוד מקומות, ואין מובן שכיון שהיו עם מחנה מצרים שטבעו בים איך עברו את הים, ועל כרחך שאף

ששבו המים על מצרים מ"מ הם ניצלו והוא פלא שנעשה להם קריעת ים סוף בפנ"ע, ואיזה זכות היה להם לזה, והנה בפ' לך לך (בראשית י"ד י) ועמק השדים בארות בארות חמר וינוסו מלך סדם ועמרה ויפלו שמה, ופרש"י ומדרש אגדה שהיה

הטיט מגובל בהם ונעשה נס למלך סדום שיצא משם לפי שהיו באומות מקצתן שלא היו מאמינין שניצל אברהם מאור כשדים מכבשן האש, וכיון שיצא זה מן החמר האמינו באברהם למפרע, ומבואר שהנס שנעשה למלך סדום שיצא מבארות החמר היה שוה לנס שהיה לאברהם שיצא מכבשן האש, דאל"כ אין זו ראי' על הנס של כבשן האש, ונמצא שנעשה למלך סדום נס השוה לאברהם אבל לא משום זכותו אלא משום סיבה אחרת, כיון שהיו מקצתם שאין מאמינים בנס של כבשן האש וע"כ נעשה לו נס, ומבואר שיש נסים שנעשים לאדם אבל אין זה משום מעלתו או זכותו אלא מסיבה אחרת, וכמו כן אפשר שגם מה שנבקע הים לדתן ואבירים אף שלא היה מחמת זכותם אבל היה מסיבה אחרת כזו. שו"ר שהובא בשם מהרי"ל דיסקין שהק' איך לא מתו דתן ואבירים כמו כל הרשעים בימי החשך, ותי' דכיון שהיו משוטרי בני ישראל שהוכו בגלל בני ישראל ע"כ ניצלו, ואפשר שעפ"ז א"ש גם הנ"ל.

פסוק 'כי בא סוס' אם הוא חלק משירת הים

כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים וישב עליהם ד' את מי הים ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים [ט"ו י"ט], וברמב"ן כ' אמר ר"א שגם זה מן השירה כי היו משוררים ואומרים כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים וישב עליהם את מי הים בעוד בני ישראל הולכים ביבשה בתוך הים, והוא נס בתוך נס, ואיננו כלשון השירה ובנבואות,

שוב שמעתי שמתרצים דהנה במגילה ט"ז ב' כל השירות כולן נכתבו אריח על גבי לבנה ולבנה על גבי אריח חוץ משירה זו (היינו עשרת בני המן) ומלכי כנען שאריח על גבי אריח לבנה על גבי לבנה, והרי לא מצינו ששרו את עשרת בני המן וכן מלכי כנען אלא שהוא דין שנכתבים כשירה, ובשירת הים היו ב' דברים חדא ששרו אותה ועוד שנכתבת כשירה, וא"כ י"ל שהם נחלקים דלענין מה ששרו הרי היה רק עד ד' ימלוד לעולם ועד, ולענין כתיבה כשירה גם פסוק כי בא סוס בכלל. ועיי' במעשה רב השלם שהביאו מהגר"א שבאמת כי בא סוס הוא חלק מהשירה אף שהגר"א לא נהג לאמרו בתפלה ע"ש ועי' במהר"ץ חיות גיטין שם.

ליקוטי פנינים בהלכות

הערות בתפלת חנה

ל"א ב'. אני האשה הנצבת עמכה בזה אמר ריב"ל מכאן שאסור לישב בתוך ארבע אמות של תפלה, והנה ידוע מה שהובא בשם הגר"א (בס' קול אליהו) שעלי שאל באו"ת וענו לו אותיות ה' כי ש' ר' והכוונה שהיא כשרה והוא חשב שהיא שוכה.

וברמב"ם פ"י מכלי המקדש הי"א וכיצד שואלין עמד הכהן ופניו לפני הארון והשואל מאחוריו כו' ומבואר שהכהן מעומד בעת שאלת או"ת וא"כ ק' מה הוכיחו בגמ' שאסור לישב תוך ד"א של מתפלל ממה שעלי ג"כ עמד והרי אפשר שעמד מפני ששאל באורים ותומים.

ולא ציינו במפרשים מקור הרמב"ם שכהן מעומד, ובס' עזרא פ"ב פס"ג אלה עד עמד כהן לאורים ולתמים, אך פשוטו של הפסוק לא קאי ע"ז שהכהן עומד אלא עד שימנו כהן שראוי לאורים ותומים כמבואר במפרשים.

והנה השואל באו"ת צריך לעמוד כלי הכתוב בפי' פינחס ולפני אלעזר הכהן יעמד ושאל לו במשפט האורים לפני ד', וא"כ י"ל שבכהן שואל לעצמו ג"כ יצטרך לעמוד דלא גרע ממי שבא לשאול, וא"כ בלא"ה ק' מה הוכיחו מעלי והרי כיון שהיה שואל ע"כ הוצרך לעמוד, ואפשר שהוא משום כבוד הכהן אבל בכהן שואל לעצמו לא, אבל עכ"פ להרמב"ם הנ"ל ק', ואולי משום דכתיב נצבת עמכה משמע מאותה סיבה שהיא משום תפלה וי"ל.

ובקול אליהו שם כי שהרי אין נשאלין באו"ת אלא למלך ולכ"ג ולמי שהצבור צריכין לו, ולמה נשאל עלי מי האשה הזאת, והביא מרמב"ן פ' תצוה שמלבד האו"ת היה גם אפוד בד שבני הנביאים היו שואלים בו, ובאפוד זה שאל עלי, ובזה א"צ למי שהצבור צריכין לו ע"ש, ואולי לשאול באפוד בד א"צ מעומד וצ"ע בזה.

בילקוט שמעוני ריש ספר שמואל א"ר נחמן בר אבא היתה פנינה משכמת ואומרת לחנה אין את עומדת ומרחצת פניהם של בניך כדי שילכו לבית הספר, ובשש שעות היתה אומרת לה חנה אין את עומדת ומקבלת בניך שבאו מבית הספר, משמע שבזמן פנינה וחנה היו הולכים לבית הספר ללמוד, וצ"ע שבב"ב כ"א א' עד שבא יהושע בן גמלא ותיקן שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר ומכניסין אותן כבן שש כבן שבע, וקודם לכן מי שיש לו אב מלמדו תורה מי שאין לו אב לא היה למד תורה. ועיי' בכ"ז בצבא הלוי עמ"ס ר"ה סי' ל"ח.

אבל פירש אז ישיר משה כי בא סוס פרעה בים, ביום ההוא מיד, לא ביום המחרת לא אחרי כן, או טעמו אז ישיר כאשר בא סוס פרעה בים והשיב עליהם את מי הים בעוד בני ישראל הולכים ביבשה בתוכו, להגיד כי בלכתם בתוכו ביבשה אמרו השירה, ואמר עוד כי אז לקחה מרים הנביאה את התוף בידה וענתה להם הפסוק הראשון של השירה שתענינה כן אחרי משה וישראל עכ"ל, ונמצא שנחלקו כאן ראב"ע והרמב"ן אם פסוק כי בא סוס הוא בכלל השירה.

ועוד מצינו ברש"י גיטין צ' ע"א וכי בא סוס פרעה וגו' מפני שבא סוס פרעה וגו' לפיכך ותקח מרים וגו', ומבואר ג"כ שאין זה מן השירה אלא הקדמה למה שאמר אח"כ ותקח מרים הנביאה, וע"ע ברש"י עה"ת ובשפתי חכמים.

והנה שירת אז ישיר נכתבת אריח ע"ג לבנה, ומבואר ברמב"ם סופ"ח מהל' ס"ת שגם פסוק כי בא סוס בכלל השירה, וכן במס' סופרים פ"ב אי' ששירה זו נכתבת בשלשים שורות ונכלל גם פסוק כי בא סוס, ולראב"ע שהוא בכלל השירה ניחא, ולרש"י ורמב"ן שאינו בכלל השירה צ"ע למה נכתב כמו השירה, [ועי' בתולדות מהרי"ל דיסקין בס' עמוד אש פרק י' שזקן אחד היה מטיף ברבים שפסוק כי בא סוס אין לכותבו בספר תורה בכלל השירה, ומהרי"ל דיסקין הזהירו שלא יאמר כן ולא שמע ונענש במים].

וברמ"א סי' נ"א ס"ז כ' וכופלין פסוק כל הנשמה תהלל קה לפי שהוא סוף פסוק דזמרה וכן פסוק ד' ימלוד לעולם ועד, ולכא' הואיל והטעם שכופלין כל הנשמה הוא משום שהוא סוף פסוקי דזמרה הרי לכאוי זה גם הטעם שכופלין ד' ימלוד שהוא סוף השירה, וזה אתי שפיר כרש"י ורמב"ן שכי בא סוס אינו בכלל השירה, ובמשנה ברורה ס"ק י"ז כ' ובשם האר"י כתבו שיש לומר ג"כ תרגום פסוק זה דהיינו שנים יאמר מקרא ואחד תרגום ויש לומר פסוק כי בא סוס פרעה שגם פרשה זו מעיקר שירה, [ובשם הגר"א כתבו שלא לומר כי בא וגו'], והנה מש"כ שאומרים גם תרגום א"כ אפשר שיש כאן טעם אחר למה כופלין ולא משום שהוא סוף השירה, ומד' הגר"א שאין אומרים כי בא סוס משמע לכאוי שזו אינה בכלל השירה, וכ"ה במעשה רב סי' כ"ט שירת הים עד ד' ימלוד לעולם ועד ויאמר אחריי כי לד' המלוכה וגו' ואין אומרים פסוק כי בא סוס פרעה כו'.

והנה בדברי חמודות על הרא"ש בהל' ס"ת שהעתיק את צורת שירת אז ישיר וכלל בזה גם את פסוק כי בא סוס, וכי שם באות ס"ד ומכאן קשה לי על מנהג שכופלין ד' ימלוד לעולם ועד בפסוקי דזמרה כמ"ש בפי' אין עומדין סעיף ט"ו וכתבתי הטעם בשם הרד"א לפי שהוא בסוף השירה, אבל מחלוקת ישנה היא וזו שהחכם הראב"ע כתב בפי' בשלח שלפי דעתו גם זה הפסוק מהשירה להזכיר הפלא שעשה בתוך פלא כי פרעה היה טובע ונשארו אנשים מישראל עוברים בים היה שם רוח קדים מיבש ובמקום פרעה וחילו הביא השם רוח אחרת להמס המים שנקרשו ונעשו חומות והנה שתי רוחות בים ושני המקומות קרובים וזהו כי בא סוס פרעה וגו' ובני ישראל עודם הלכו ביבשה וגו' ע"כ, והרמב"ן דחה דבריו לפי שאיננו כלשון השירות והנבואות הנה נוכל לומר דאתרא דנהיגי לכפול פסוק ד' ימלך נתפשט מטעם הרמב"ן, ואנו לענין כתיבת ס"ת אין לנו אלא דברי הרמב"ם כי הוא יגע ומצא ולכן אליו תאמין ואעפ"כ אין לשנות מנהג זה דימלוד, ואפשר לתת טעם אחר שכופלין אותו כמו אמן ואמן ומשום כך מסיימים בפסוק זה ג"כ לסיים בתשועת ד' ולא מטעם שהוא סוף השירה כו' עכ"ל.